

Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser

Høringsuttalelse fra sentralstyret i Norges kirkesangforbund

Norges kirkesangforbund takker for muligheten til å avgi høringsuttalelse om utkastet til «Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser». Før vi svarer på de enkelte spørsmålene i høringen vil vi komme med noen prinsipielle vurderinger.

Prinsipielle vurderinger

Balanse mellom gjenkjennelse og variasjon

NKSF er svært glad for arbeidet som er gjort for å skape bedre balanse mellom pdes. valgfrihet og variasjon og pdas. fasthet og gjenkjennelighet i gudstjenesteordningen. Vi mener at uklarhet om når det er behov for fasthet og gjenkjennelighet og når det er tjenlig med variasjon og valgfrihet, har vært en av de største svakhetene ved vår nåværende gudstjenesteordning. Det er særlig der menigheten deltar i liturgiske ledd at fleksibiliteten og variasjonen har vært for stor. Vi er glade for den forbedringen som er foreslått her. Færre tekstvarianter for menigheten og endringene i Nattverdordning G er gode eksempler på dette.

Vi tillater oss å peke på at en ikke har oppnådd den samme forbedringen i utsendelsesordene til sist i gudstjenesten («Gå i fred. Tjen Herren med glede.» m.fl.). (Se kommentar til høringsspørsmål 7.)

Balanse mellom pedagogikk og liturgi og mellom underholdning og deltagelse

På flere punkter i uttalelsen reflekterer vi over dilemmaer knyttet til det som kan sies å være forholdet mellom pedagogikk og liturgi og mellom underholdning og deltagelse. Dette er en utfordring både når en utarbeider gudstjenesteordninger og i arbeid med hver enkelt gudstjeneste. Dette er i sin tur nært knyttet til spørsmålet om hvem gudstjenestene er for.

Pedagogikk og liturgi

Vi ønsker flere deltagere ved gudstjenestene. Når vi har gudstjenester med deltagere som i liten grad er kjent med gudstjenestene, kan det føles naturlig å forklare hva som skjer og rettlede og legge til rette for deltagelse. Samtidig kan dette forvante gudstjenestedeltagere oppleves som forstyrrende småprat. For denne gruppen kan for mye forklaring og «småprat» virke mot sin hensikt. I stedet for at det inkluderer, så skaper det avstand. Vi hører flere fortellinger om at dette oppleves demotiverende, og at vante gudstjenestedeltagere stiller spørsmål ved om gudstjenestene er for dem. En erfaren korsanger sa det slik: «Det er ikke for meg, men for dem som 'tilfeldigvis' kommer innom. Det er lagt til rette bare for dem som bare er innom.»

Dette synspunktet kan kort uttrykkes slik: «Du forklarer ikke det hellige, du opplever.»

Underholdning og deltagelse

En kan gjøre lignende vurderinger om forholdet mellom underholdning og deltagelse. I vår tid er vi alle vant til å bli underholdt. Det er lett å vurdere gudstjenesten på samme måte som en vurderer underholdning, og å tenke at de virkemidler som fungerer i en underholdnings-sammenheng, har den samme effekt i en gudstjeneste. Gudstjeneste og liturgi er imidlertid

noe annet. En gudstjeneste må heller ses som et *liturgisk drama* som liturger og gudstjenestedeltagerne deltar i sammen. Liturgene underholder ikke, de leder menigheten i gudstjeneste.

Dette avsnittet kan misforstås. Vi vil understreke at dette ikke betyr at vi ikke ønsker at gudstjenester skal fungere for nye gudstjenestedeltagere, men det må gjøres på en måte som bygger opp under hva en gudstjeneste er. Disse verdiene må balanseres i forhold til hverandre. Hvert av «verdiparene» kan ses som ytterpunkter på hver sin glideskala. Vi er redd for at balansen er gått for langt i retning av pedagogikk og underholdning, på bekostning av liturgi og deltagelse.

Hvordan øke kvaliteten og antall deltagere i gudstjenesten?

Spørsmålet om hvordan en kan øke kvaliteten og antall deltagere i gudstjenesten er viktig. Men vi er i tvil om de spørsmålene som er stilt under denne overskriften, er de som mest bidrar til svar på dette hovedspørsmålet.

Vi tror at utfordringen går dypere, og at dette ikke minst har med vår grunnleggende gudstjenesteforståelse å gjøre. Vi tror blant annet at det vi har nevnt i avsnittet om pedagogikk, liturgi, underholdning og deltagelse ovenfor, har stor betydning. Men vi er usikre på i hvilken grad dette er knyttet direkte til selve *gudstjenestereformen*, selv om utfordringene kanskje er blitt tydeliggjort gjennom reformen.

Den måten vi i dag arbeider med gudstjenestene på, krever stor fagkunnskap og bevissthet hos medarbeiderne og menigheter. Vi har tro på motivasjon og undervisning, både for menigheter og frivillige medarbeidere, og for tilsatte i kirken. For tilsatte medarbeidere etterlyser vi noe som minner om etterutdanningsprogrammet «Nytt i Guds hus» fra 1990-tallet.

Vi vil også understreke at kirkelige medarbeidere må ha tilstrekkelig tid til å prioritere gudstjenestearbeidet.

Rent praktisk tenker vi at vi må ha en ordening der det for vante gudstjenestedeltagere er mulig å delta uten å ha en skrevet agenda som støtte.

Uklarhet rundt innledningen og avslutningen av gudstjenesten

Vi mener at det i gjeldende ordening – også med de justeringer som er foreslått – er uklarhet rundt innledningen og avslutningen av gudstjenesten. I innledningen skaper den valgfrie informasjonen før inngangssalmen uklarhet. Det innledes ofte med «vel møtt til gudstjeneste» eller tilsvarende. Dette kan lett oppfattes som en innledning av gudstjenesten. Da blir liturgens hilsen («I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn» eller tilsvarende) en «velkomst nr. 2». Dette skaper uklarhet. Selv om vi vet at mange har tatt denne ordeningen i bruk, er vi, på bakgrunn av dette, usikre på hvor tjenlig den er.

Når det gjelder avslutningen av gudstjenesten, vil vi anbefale at utsendelsesordene («Gå i fred. Tjen Herren med glede.» eller tilsvarende) bør komme *før* postludiet, også dersom menigheten sitter under postludiet. Vi mener at et utsendelsesord etter postludiet fungerer dårlig dramaturgisk og «punkterer» avslutningen av gudstjenesten når det følger etter postludiet.

Vi er klar over at åpningen for å plassere utsendelsen etter postludiet kom fordi det følte unaturlig å si «gå» når menigheten deretter ville sette seg, men vi mener at dette ikke kan være avgjørende. Utsendelsesordet er et liturgisk utsagn som ikke blir endret av at menigheten ikke går umiddelbart.

'Amen' som menighetens «tilslutning»

Det er et grunnleggende prinsipp at liturgi foregår i et samspill mellom liturg og menighet. Derfor er dialogen mellom liturg og menighet viktig. Dette skjer flere steder i liturgien, for eksempel i prefasjonsdialogen, i fredshilsenen og rundt velsignelsen. Det samme skjer der menigheten gir sin tilslutning ved å si «amen» til det liturgen har sagt. Vi ønsker at gudstjenesteordningen skal være konsistent, slik at dette prinsippet blir gjennomført gjennom hele gudstjenesten. Både i gjeldende ordning og i forslaget til justering mangler det en del før dette prinsippet er gjennomført.

Vi mener at det var et viktig fremskritt da ordningen i 2011 åpnet for at menigheten kunne gi sin tilslutning til liturgens hilsen i starten av gudstjenesten. Primært ønsker vi at menighetens tilslutning her skal være det normale. Muligheten må i alle fall ikke fjernes!

Skal ordningen være konsistent, bør «amen» brukes som menighetens tilslutning også ved lovprisningen etter prekenen og ved takkekollektene etter nattverd.

Vi innser at dette er endringer som i en periode kan oppleves krevende for menighetene, og at endringen vil kreve tid. Endringer av liturgi tar ofte lang tid. Vi mener likevel at det er i denne retningen vi må gå. Det handler om å lede utviklingen i riktig retning.

Bør «Forbønn» være en hoveddel i gudstjenesten?

Vi støtter forslaget om at «Forbønn» ikke lenger skal regnes som en egen hoveddel i gudstjenesten. Begrunnelsen som gis for dette i høringsdokumentet, er god. På denne måten blir gudstjenesten strukturert ut fra at det er *Guds handling for oss gjennom nådemidlene* (det sakramentale) som er det viktigste i gudstjenesten, samtidig som alle deler av gudstjenesten også har elementer der vi gir vårt tilsvarende til Guds henvendelse til oss (det sakrifielle).

En naturlig følge av denne endringen er at «Menighetens takkoffer» blir en del av hoveddelen «Nattverd». Dette er i pakt med ekumenisk praksis og kirkelig tradisjon.

Slik vi ser det, bør denne endringen absolutt ikke være til hinder for å ha bønnevandring i forbindelse med nattverdutdelingen. Det er flere grunner til dette: «Hovedretningen» både i delene «Ordet» og «Nattverd» og i *gudstjenesten som helhet* er sakramental, men begge har – og må også ha – tydelige sakrifielle elementer. For å si det tydelig: Det at forbønnen blir regnet som en del av hoveddelen «Ordet», gjør jo ikke at vi ikke ber også i hoveddelen «Nattverd». Da kan vi også ha bønnevandring.

Det er mange eksempler på at bønnevandring og mulighet for å gjøre andre tegn-handlinger i forbindelse med nattverdutdelingen, har fungert som en døråpner som har gitt flere frimodighet til å delta i nattverden. Med den tragiske forhistorien vi har, som fremdeles fører til at svært mange troende ikke føler seg verdige til å ta imot nattverd, må vi for all del ikke oppgi denne muligheten til å alminneliggjøre nattverden for de troende. (Se høringsspørsmål 5c.)

Hvor detaljerte bør rubrikkene være?

Både fasthet og gjenkjennelighet og valgfrihet og variasjon er viktige verdier, men de må balanseres i forhold til hverandre. Når det gjelder ord og musikk som menigheten deltar med, mener vi at gjenkjennelighet og enhet fremmer menighetens deltagelse og involvering. Samtidig som vi er glade for den innstramningen som er gjort når det gjelder tekstvarianter i liturgiske ledd som menigheten deltar i, ønsker vi å åpne for større frihet i andre spørsmål. Det er ikke like stort behov for enhet og likhet for eksempel når det gjelder spørsmålet om menigheten skal sitte eller stå under en salme eller om «en vanlig salme» kan erstattes av en bibelsk salme eller en korsang. Her bør fleksibiliteten og muligheten for lokale variasjoner være større.

På slike områder anbefaler vi at rubrikker og retningslinjer har mer av *tydelige anbefalinger* om god praksis og mindre av «påbud og forbud». Eksempler på dette:

- om menigheten skal sitte eller stå under inngangssalmen, salmen etter prekenen og sluttsalmen,
- om det mellom de to første tekstlesningene skal være en salme, en bibelsk salme eller en korsang,
- om en kan velge bibelsk salme andre steder i gudstjenesten,
- når det kan være korsang i gudstjenesten.

Skal fleksibilitet være en verdi i gudstjenestearbeidet, må det først og fremst gjelde slike spørsmål. Dette er en hovedsak for oss. Vi ønsker stor fleksibilitet sammen med tydelige anbefalinger. (Se høringssvar 4 b.)

Bør delene av gudstjenesten nummereres?

Vi ber om at det blir vurdert å fjerne nummereringen av delene av gudstjenesten. Vi tror at nummereringen bidrar til «skjematenkning» og en forståelse av gudstjenesten som en rekke av enkeltstående ting som vi må komme oss gjennom. Gudstjenesten bør heller ses som en handling eller et sammenhengende forløp som vi deltar i. Vi tror at det å fjerne nummereringen kan bidra til dette.

Vi henviser til for eksempel “Church of England”s *Common Worship* (2000), “Evangelical Lutheran Church in America”s *Evangelical Lutheran Worship* (2006) og “Svenska kyrkan”s nye *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan* (2017) som alle har fjernet denne nummereringen.

Vi har også et ønske når det gjelder overskriftene på leddene: Vi er glad for at det brukes både norske og latinske navn på de tradisjonelle messeleddene. Dette er positivt og bidrar til å knytte disse leddene til vår store kirkemusikalske tradisjon. Men det må finnes en måte å markere at dette er navnet på to ulike språk, for eksempel slik: «Bønnerop – Kyrie».

Layout

Vi ber også om at layouten i en ny utgave av «Gudstjenesteboken» blir forbedret vesentlig, slik at sidene kan brukes slik de står, enten de tas ut av en perm eller skrives ut fra nettet. Dette betyr for eksempel at topp- og bunntekster ikke må komme med når tekst kopieres fra nettet. Det betyr også at hver av nattverdbønnene må begynne på en ny side. Det samme gjelder for eksempel hver av hoveddelene i gudstjenesten. Vi understreker sterkt at en ny utgave må prøves i praksis av flere praktikere, og at en må bruke den nødvendige tid på å finne gode løsninger, før den sendes til trykking.

Forholdet til dåpsliturgien

Forholdet mellom ordningen for hovedgudstjeneste og dåpsordningen er ikke behandlet i høringsdokumentet. Dette savner vi. Også her er det behov for videre refleksjon og tydelige anbefalinger.

De enkelte høringsspørsmålene

Høringsstema 1: Hvordan øke kvaliteten og antall deltakere i gudstjenesten?

Vi tror at også andre problemstillinger enn de som reises her, er av stor betydning når det gjelder å øke kvaliteten og antall deltakere i gudstjenesten. (Se innledningen med «prinsipielle vurderinger».)

Høringsspørsmål 1a og b:

Hvordan mener dere gudstjenestereformen har påvirket gudstjenestelivet i deres menighet og i Den norske kirke?

Hva har fungert godt, og hva har fungert dårlig ved gudstjenestereformen?

Mange valgmuligheter og forskjeller fra menighet til menighet har gjort gudstjenestedeltagelsen vanskeligere. Den store mengden og uklarheten rundt den liturgiske musikken har gjort arbeidet vanskeligere. Store forskjeller fra menighet til menighet har gjort det vanskeligere å skaffe vikarer og å være vikar.

Flere medarbeidere er inkludert i gudstjenestene. Det er positivt.

Høringsspørsmål 1c:

Hvilke av de momentene som er nevnt ovenfor mener dere vi særlig bør rette vår oppmerksomhet mot i gudstjenestearbeidet fremover?

Vi tror at flere av grepene som er gjort i utkastet til justering av hovedgudstjenesteordningen er positive. Det samme gjelder avklaringen som er gjort om liturgisk musikk.

Ut over dette peker vi på det vi har skrevet i innledningen, særlig om fokus på hva liturgi er, god liturgisk praksis og «liturgisk holdning», undervisning og videre utdanning av kirkelige medarbeidere.

Høringsstema 3: Justeringer i hoveddelen «Samling»

Høringsspørsmål 3a:

Forberedelse: Kirkerommet er åpent ...

Vi er enig i forslaget om at kirkerommet skal være åpent en stund før gudstjenesten starter. Dette får konsekvenser for når forberedelsen av gudstjenesten, for eksempel korøvelse, må være ferdig.

Høringsspørsmål 3b:

Forberedelse: Kortfattet informasjon

Vi er usikker på hvor tjenlig dette leddet er. Vi er redd for at denne informasjonen gjør det utydelig når selve gudstjenesten starter. Se avsnittet «Uklarhet rundt innledningen og avslutningen av gudstjenesten» i innledningen av høringsuttalelsen.

Dersom denne informasjonen skal være med, er vi enig i at den må være kortfattet.

Vi er uenige i at vi må ha ett felles avslutningsord («La oss være stille for Gud»). Det er nettopp på slike steder vi kan ha fleksibilitet, uten at det vanskeliggjør menighetens aktive deltagelse.

Vi er uenige i at muligheten for at menigheten kan gi sin tilslutning til liturgens hilsen ved å si «amen» skal tas bort. Vi mener at dette bør bli en fast del av liturgien. (Se avsnittet «'Amen' som menighetens tilslutning» i innledningen til høringsuttalelsen.)

Høringsspørsmål 3c:

Menigheten står under inngangssalmen og utgangssalmen

Vi støtter forslaget om at menigheten står under inngangssalmen og utgangssalmen. Det er positivt for sangen at vi står når vi synger. Samtidig ser vi at det også kan argumenteres godt for at dette må avgjøres i den enkelte menighet.

Vi har notert at enkelte høringsinstanser ønsker at en skal *fjerne muligheten* til å stå under inngangssalmen dersom en skal ha en felles praksis på dette området. Dette vil vi argumentere sterkt imot. Slik vi ser det, er dette den verst tenkelige løsningen!

Høringsspørsmål 3d:

Hilsen

Vi støtter forslaget om at inngangsordene kalles «hilsen» og at menigheten står under hilsenen.

Høringsspørsmål 3e:

Er dere enige i at samlingsbønnen ikke lenger blir obligatorisk, men et valgfritt ledd?

Vi er enige i at samlingsbønnen ikke lenger skal være et obligatorisk ledd.

Vi forslår at pronomenet i Samlingsbønn nr. 3 endres fra entall til flertall (slik det er gjort i samlingsbønn nr. 4), helst i hele bønningen, i alle fall i de fire første linjene: «Herre, vi er kommet inn ...» Dette bør gjøres for å styrke fellesskapsmomentet, ikke minst i innledningen av gudstjenesten.

Høringsspørsmål 3 f: Har dere endringsforslag eller kommentarer til leddet syndsbekjennelse i høringsforslaget?

Vi er enige i forslaget om at syndsbekjennelsen fremdeles kan plasseres enten i starten av gudstjenesten eller sammen med forbønnen.

Vi er enige i at Matteus 22,37-39 fjernes og at innledningen starter med «Guds barmhjertighet er stor».

Vi er enige i forslagene til endring av syndsbekjennelsene.

Høringsspørsmål 3g:

Bønnerop – Kyrie

Vi er enige i forslaget.

Høringsspørsmål 3h:

Lovsang – Gloria

Vi er enige i forslaget.

Høringsspørsmål 3i:

Er dere enige i at leddet Dagens bønn blir obligatorisk i alle hovedgudstjenester, og ikke et valgfritt ledd?

Vi mener ikke at dagens bønn bør bli obligatorisk. Det finnes gode erfaringer med at disse bønnene er brukt som samlingsbønn, særlig på høytidsdager og andre markerte kirkeårsdager. På grunn av dette ønsker vi at både *samlingsbønn* og *dagens bønn* skal være valgfrie ledd, gjerne med en anbefaling om at en enten bruker samlingsbønn eller dagens bønn.

Høringstema 4: Justeringer i hoveddelen «Ordet»

Høringsspørsmål 4 a:

Første og andre lesning

Vi er enige i at menighetssvaret «Gud være lovet» fjernes etter første og andre tekstlesning.

Høringsspørsmål 4 b:

Bibelsk salme

Vi er enige i at det må kunne synges en salme eller en bibelsk salme eller at det kan være korsang mellom de to tekstlesningene. Men når dette sies om akkurat dette leddet, blir det unødig begrensende. Det må være åpning for å erstatte en salme med en bibelsk salme eller korsang også i andre deler av gudstjenesten. Vi ønsker derfor åpnere rubrikker og heller tydelige anbefalinger i disse spørsmålene. (Se avsnittet «Hvor detaljerte bør rubrikkene være?» i innledning til høringsuttalelsen.)

Høringsspørsmål 4 c:

Evangelium

Vi er enige i hovedlinjene i forslaget. «Halleluja» bør være den normale respons etter evangelielesningen. Det bør også brukes før evangelielesningen, selv om vi mener at det her også bør være mulig å synges en kort salme.

Vi mener likevel at det også bør være mulig å bruke en bibelsk salme før og/eller etter evangelielesningen.

Det bør anbefales at en bruker et bibelvers som «mellomledd» i forbindelse med halleluja (hallelujaomkved – bibelvers – hallelujaomkved), særlig når dette brukes før evangelielesningen.

Vi mener for øvrig at vi trenger flere gode alternativer til hallelujaomkved.

Høringsspørsmål 4 d:

Preken

Vi er uenige i at lovprisningen etter prekenen bør avsluttes med «amen», sagt av predikanten. I liturgi fungerer «amen» primært som menighetens tilslutning til det liturgen eller andre har sagt. Dersom «amen» skal brukes her, bør det være menigheten som gir sin tilslutning til lovprisningen. (Se avsnittet «'Amen' som menighetens tilslutning» i innledningen til høringsuttalelsen.)

Høringsspørsmål 4 i:

Forbønn for kirken og verden

Vi ønsker at det fremdeles må være mulighet for bønnevandring og/eller andre tegnhandlinger i forbindelse med nattverdutdelingen. Begrunnelse for dette er gitt i avsnittet «Bør 'Forbønn' være en hoveddel i gudstjenesten?» i innledningen av høringsuttalelsen. Dette er et viktig punkt for oss!

Høringstema 5: Justeringer i hoveddelen «Nattverd»

Høringsspørsmål 5 b:

Gi gjerne kommentarer til valgene av ordene som er foreslått.

Vi ønsker at formen på «Hellig – Sanctus» skal beholdes som nå, med «all jorden er full av *din* herlighet». For kirkesangbevegelsen er det av betydning at det er denne formen som også er vanlig innenfor kirkemusikken.

Vi er enige i at både «legeme» og «kropp» brukes i liturgien, mens «kalk» erstattes av «beger» slik det er foreslått.

Høringsspørsmål 5 c:

Er dere enige i at takkofferet inngår i nattverdliturgien, og ikke i forbønnsleddet?

Vi er enige takkofferet inngår i nattverdliturgien. Dette samsvarer med kirkelig tradisjon og ekumenisk praksis.

Høringsspørsmål 5 e:

Nattverdmåltidet

Vi er glad for at ordning for «fullstendig fredshilsen» er flyttet fra veiledningen til den liturgiske ordningen.

Vi er enige i at tilsigelsesordene etter nattverden er beholdt og at NFGs forslag ikke er tatt med.

Høringstema 6: Justeringer i de enkelte nattverdbønnene

Høringsspørsmål 6:

Gi gjerne kommentarer eller endringsforslag til nattverdbønnene.

Nattverdbønn B: Vi er glad for utvidelsen av Nattverdbønn B. Vi undrer oss over det avsluttende «Amen» før «Fader vår» og regner med at det er en trykkfeil.

Nattverdbønn F: Vi er svært glad for at «Johannesordningen» igjen er kommet inn som et alternativ.

Nattverdbønn G: Vi er svært glade for de endringene som er gjort for å tilpasse strukturen i denne nattverdbønnen til de andre nattverdbønnene. Dette er et stort fremskritt!

Høringstema 7: Justeringer i hoveddelen «Sendelse»

Høringsspørsmål 7:

Har dere kommentarer eller endringsforslag til hoveddelen «Sendelse»?

Samme svar som til høringsspørsmål 3c: Vi støtter forslaget om at menigheten står under inngangssalmen og utgangssalmen. Det er positivt for sangen at vi står når vi synger. Samtidig ser vi at det også kan argumenteres godt for at dette må avgjøres i den enkelte menighet.

Vi har notert at enkelte høringsinstanser ønsker at en skal *fjerne muligheten* til å stå under inngangssalmen dersom en skal ha en felles praksis på dette området. Dette vil vi argumentere sterkt imot. Slik vi ser det, er dette den verst tenkelige løsningen!

Vi antar at det i «Benedicamus» er en trykkfeil og skal stå «L/ML synger eller sier: ...».

I de tilfellene da liturgen helst skal synge, bør det stå «synger eller sier» og ikke «sier eller synger». Dette gjelder både i «Benedicamus» og «Salutatio», tilsvarende også i «dagens bønn» (der det nå står «fresies eller messes»).

Vi har også en kommentar til alternativene til utsendelsesord: Behandlingen av dette leddet ble vanskelig under Kirkemøtet i 2010 og 2011. I møtet kom det frem ønske om at dette leddet skulle være dialogisk, slik at menigheten kunne gi sin tilslutning til liturgens utsendelse, for eksempel slik at var i den amerikanske *Lutheran Book of Worship* (1978):

Assistent: Go in peace. Serve the Lord.

Congregation: Thanks be to God.

Dette var ikke forberedt før Kirkemøtet, og det ble gjort et vedtak som ikke var godt nok gjennomtenkt. Det ble vedtatt to ulike utsendelsesord der liturg og menighet sier hver sin del av utsendelsesordet. Det er flere problemer med dette. Det viktigste er at menigheten har hatt to ulike svaralternativ på de samme ordene fra liturgen.

L/ML: La oss gå i fred,

A: *i Jesu Kristi navn.*

L/ML: La oss gå i fred

A: *og tjene Herren med glede.*

Dette skaper unødig usikkerhet.

Det er også uheldig at menighetssvaret ikke er en *respons* på liturgens utsendelse.

Vi er helt enige i at dette må endres, men vi etterlyser ledd der liturgen sender menigheten ut og menigheten responderer på dette. Vi håper at det kan arbeides videre med dette spørsmålet, og vi tillater oss å vise til hvordan det ble gjort i «Evangelical Lutheran Church in America» da de ønsket flere alternative utsendelsesord. Utsendelsesordet fra 1978 var godt innarbeidet i menighetene og dannet mønster for tre nye alternativ. Her er det første leddet i liturgens utsendelse og menighetssvaret det samme i de fire alternativene, mens det andre leddet i liturgens utsendelse varierer.

A: Go in peace. *Serve the Lord.*

C: Thanks be to God.

A: Go in peace. *Share the good news.*

C: Thanks be to God.

A: Go in peace. *Remember the poor.*

C: Thanks be to God.

A: Go in peace. *Christ is with you.*

C: Thanks be to God.

På denne måten er det lett for menighetene å forholde seg til de ulike alternativene, også dersom de forandres fra gang til gang. Vi mener at dette kan være et godt mønster for å arbeide med slike utfordringer. (Vi viser til det vi skrev om «Balanse mellom gjenkjennelse og variasjon» i innledningen til høringsuttalelsen.)

Når det gjelder spørsmålet om *når* utsendelsesordet skal sies, vil vi argumentere for at utsendelsesordet bør sies *før* postludiet, også dersom menigheten sitter under postludiet. Se avsnittet «Uklarhet rundt innledningen og avslutningen av gudstjenesten» i innledningen av høringsuttalelsen